

Den tyske Haandværkerbevægelse.

Adolf Bauer.

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/nto/nto_3rk-PDF/nto_3rk_0004_88062.pdf

pdf genereret den : 24-1-2006

Den tyske Haandværkerbevægelse.

Af

Adolf Bauer.

Det er interessant at iagttage, hvorledes den Haandværkerbevægelse, som vi i de senere Aar have lært at kende herhjemme, og hvis væsentligste Udslag er Næringslovkommissionen af 21. Maj 1890 og den for Folketinget i de tre paa hinanden følgende Samlinger 1893—95 forelagte Næringslov, har sine Pendanter andetsteds i Europa. Ligesom den liberale Bevægelse, der foranledigede vor nu gældende Næringslov af 27. December 1859, skyldtes en almen europæisk Strømning, der frembragte væsentlig lignende Virkninger rundt om i Europa, er ogsaa den tilbagegaaende Bevægelse nu fælles for et Antal nordiske Lande. Den er fremme i Norge, hvor Haandværkerne allerede for flere Aar siden foranledigede et Løfte fra Regeringen om en Revision af den ved Loven af 14. April 1866 givne Næringsfrihed, og fik dette Løfte indfriet den 29. Juni 1894, da Kong Oskar underskrev Loven »om Forandringer i Lovgivningen om Haandværksdriften«, ved hvilken tvungne Fagprøver ere indførte i Norge fra 1. Jan.

1895. I Sverig er det samme Spørgsmaal om Indskrænkninger i den almindelige Næringsfrihed i Forbindelse med Klager over Læringlevæsenet og over alle de forskellige Indgreb i Haandværkernes Rettigheder: som f. Ex. Fængselsarbejdet, Afbetalingsforretningerne, Omløben med Varer osv., som vi ogsaa kende hos os, fremme paa det i 1893 i Dagene fra 16. til 18. August afholdte svenske Industriidkaremöte i Norrköping, hvor man krævede indskrænkende Bestemmelser i den i 1864 indførte »udvidede Næringsfrihed«. Og endelig har Tyskland en stor, stadigt voxende Haandværkerbevægelse, som allerede har naaet til for den højst betydningsfulde Resultater. Det er den, som i det Følgende skal skildres.

Denne Bevægelse, som dog kun omfatter en Del af den tyske Haandværkerstand — »die Zünftler«, som Modstanderne kalde den — har sit Fundament i de Rester af Fortidens Lav: »Innungen«, »Innungsausschüsse« og »Innungsvorstände«, der ere blevne staaende i Tyskland efter Næringsfrihedens Indførelse der, eller som senere have dannet sig i deres Billede, ganske som der her i Landet endnu bestaar Rester af de fordums Lav, særlig i København. Udgangspunktet for Bevægelsen er i Tyskland som hos os og alle vegne, hvor den kendes, det Tidernes Tryk, over hvilket der vel til alle Tider og paa alle Steder har været klaget, men som ganske vist den moderne tekniske og økonomiske Udvikling i særlig Grad har ladet de mindre Haandværkere føle. Det er de »Faglærte«, fra hvilke Bevægelsen stammer, og som ere dens væsentligste Bærere. De se i en Tilbagevenden til Fortidens tvungne Fagprøver og

dens faste, tvungne Organisationer de virksomste Midler til at hjælpe »die ehersamen Handwerker« og »das ehrliche Handwerk« — ogsaa i saa Henseende er Opfattelsen den samme allevegne. De Argumenter, der anføres for og imod denne Opfattelse, skulle vi ikke her dvæle ved; thi ogsaa de ere jo overalt de samme og kunne altsaa forudsættes bekendte. Derimod er der særlige Forhold tilstede i Tyskland, som der turde være Anledning til at begynde med at stifte Bekendtskab med.

Det maa da først nævnes, at naar man sætter sig ind i de tyske Haandværksforhold, faar man strax Indtrykket af, at den her nævnte Bevægelse er langt stærkere end den tilsvarende danske. Den træder i Nutiden op gennem kraftige Organisationer, og der tages betydeligt Hensyn til den. Men et andet Spørgsmaal, som spiller en ikke ringe Rolle i Debatten, er, hvor stor en Del af Tysklands Haandværkerstand den i Virkeligheden repræsenterer. »Verein für Sozialpolitik« har i den Anledning i 1895 ladet anstille Undersøgelser, der vise, at kun et Mindretal af de tyske Haandværkere staa paa Lavstandpunktet, og paa det Aarsmøde, som »Verband deutscher Gewerbevereine« holdt i Kassel i September 1895, blev det paastaaet, at kun $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{10}$ af de tyske Haandværkere delte »det korporerede Haandværks« Anskuelser. Det er maaske meget rigtigt, og faktisk er det, at især Bayern, Würtemberg og Baden, men i det Hele Syd- og Vesttyskland sværme meget lidt for Innungsvæsen og i Modsætning til »der innungsreiche Norden« kun have bevaret faa af disse. Derfor ere disse Landsdele dog ingenlunde blottede for Re-

præsenterer i den moderne tyske Haandværkerbevægelse, og den ene af de to store Organisationer, som repræsenterer denne, og som er den ivrigste og videstgaaende i sine Fordringer, har netop sit Sæde i München. Men faktisk ere Lavsvæsenets Modstandere i Majoritet i de nævnte Dele af Riget, hvad der hænger sammen med hele Udviklingen der. Ikke blot ere nemlig de gamle »Innungen« for en væsentlig Del forsvundne i de nævnte Provinser, men de ere tillige blevne erstattede af mere moderne Organisationsformer, der stille større Krav til den enkelte Haandværkers selvstændige Udvikling. I Würtemberg er der saaledes under Ledelse af det bekendte »Centralstelle für Gewerbe« blevet skabt et Net af talrige Fag- og Fortsættelsesskoler over hele Landet, af Vandremøder og Vandreudstillinger, man har altid faaet et Industrimuseum der, og Haandværkerne ere dér samlede i »Handels- und Gewerbekammeren«. I de andre Provinser, hvor Næringsfriheden har sin Hovedstyrke af Tilhængere, har Udviklingen været en lignende som hos os efter 1862. Der er blevet oprettet talrige »Industrie- und Gewerbevereine«, som i 1891 have sluttet sig sammen i det ovennævnte »Verband«, der i 1895 talte 403 Foreninger med ialt 40,597 Medlemmer, som staar i nøje Forbindelse med de tilsvarende schweiziske Foreninger, og hvis aabent udtalte Opgave er at modarbejde de Fordringer, som Lavshaandværkerne fremsætte, og at arbejde for en »efter vor Tids økonomiske Forhold omhyggelig afpasset Næringsfrihed«. Til Sammenligning kan allerede her strax anføres, at paa det store Møde i Halle 1895 erklærede Lavsvæsenets Repræ-

sentanter, at der bag dem stod 400.000 tyske Haandværkere. Og endelig maa endnu nævnes, at ogsaa en anden Form for det moderne Organisationsvæsen: de »Genossenschaftskassen«, for hvilke Schultze-De-litsch er den mest bekendte Repræsentant, og som i deres forskellige Former byde Haandværkeren Kredit, Fællesindkøb af Raamaterialer, Fællessalg af Frembringelserne o. dsl., ligeledes have deres Hovedsæde i de nævnte Landsdele, og at ogsaa dette Forhold tjener til Forklaring af, at »die Innungsschwärmer« der ere i Minoritet.

Men efterat dette er paapeget, maa det paa den anden Side siges, at hvad enten nu Lavsvæsenets Tilhængere ere de færreste eller ej, hvad enten de — som man har villet paastaa — udgøre den mindst oplyste og mindst dygtige Del af den tyske Haandværkerstand eller ej — saa er det den af dem iværksatte Bevægelse, som for Øjeblikket er den stærkeste i den tyske Haandværkerverden. Den skriger ikke blot højest op, men den spiller virkelig en Rolle. Den er fra en faglig Bevægelse gaaet over til at blive en politisk, der kræver Hensyntagen, og dens Vej viser i de senere Aar en stadig Fremgang. Skridt for Skridt har den nødt Politikere og Regering til at tage Hensyn til den og gøre den Indrømmelser, og der er Muligheder for, at den kan naa sit endelige Maal. Det er interessant at se, hvorledes den er naaet saa langt.

Den nugældende tyske Næringsfrihed er af adskillig yngre Dato end vor, og følger først efter at Begyndelsen var gjort til Tysklands Enhed. Den indføres ved den »Gewerbe-Ordnung«, som den 21.

Juni 1869 traadte i Kraft for det nordtyske Forbund, og som i 1871 udstraktes til at gælde for hele det nye tyske Rige. Men allerede længe forinden havde der rundt om i Tyskland hersket, hvad man maaske kunde kalde partiel Næringsfrihed, nemlig en saadan, der var af større eller mindre Udstrækning, alt eftersom man befandt sig i de forskellige Stater. Og ligesaa længe som dette har været Tilfældet, har der ogsaa været to Strømninger i Tysklands Haandværkerstand: en, der ønskede Næringsfriheden udvidet og almindeliggjort; en anden, der ønskede den begrænset, saa at det blev, hvad vi kalde »de faglærte Haandværkere«, som, organiserede i obligatoriske »Innungen«, blev eneberettigede til Udøvelsen af deres Haandværk. Thi lige fra Begyndelsen af har man i Tyskland lagt lige saa megen Vægt paa den tvungne Fagsammenslutning som paa den tvungne Duelighedsprøve, men saaledes som Forholdene i de senere Aar have udviklet sig der, er det særlig Forlangendet om den førstnævnte, som er kommet til at staa i Forgrunden.

Hvis man vil have en Forestilling om, hvor splittet og uenig de tyske Haandværkere stode overfor Spørgsmaalet om Næringsfriheden paa det Tidspunkt, da Tyskland selv var splittet i en Række af større og mindre Stater, faar man den af den Omstændighed, at Nationalforsamlingen i Frankfurt i 1849 modtog ikke mindre end 400 Andragender fra Haandværkerforsamlinger og Repræsentationer for Haandværkere. I disse vare alle mulige Standpunkter repræsenterede. Der var Talsmænd for den absolute Næringsfrihed, saaledes som de kom til Orde i

Petitionerne fra de bayerske Haandværkere, Landhaandværkerne i den Weimarske Stat, fra Repræsentanter for 78 westphalske Byer, der havde været samlede til et Møde angaaende denne Sag i Neustadt an der Hardt den 14. Januar 1849, og mange flere. Der var Mellemstandpunkter, saaledes som de kom til Orde gennem de 116 Repræsentanter for 24 tyske Stater, der i Dagene fra den 15. Juli til den 18. August ogsaa havde været samlede i Frankfurt til »der deutsche Handwerker- und Gewerbetag«. Deres Standpunkt var allerede dengang et, der nærmest falder sammen med det, som Tysklands organiserede Haandværkere i Øjeblikket indtage, og som kan sammenfattes i følgende Punkter: Tvungen Fagsammenslutning (obligatorisk »Innung«), Lærlinge- og Vandretvang med afsluttende Mesterprøve, samt endelig ogsaa obligatoriske Svendeorganisationer med Repræsentanter ved Mestrenes Møder. Men der var ganske vist ogsaa — og det var vistnok ogsaa det overvejende Antal af de 400 — Andragender, som i Detailbestemmelserne gik langt videre og vare langt mere reaktionære.

Det gik Nationalforsamlingen i Frankfurt med denne Sag som med de politiske Spørgsmaal, hvormed den beskæftigede sig — den kom ikke til noget Resultat. Der blev den 26. Februar 1849 afgivet en Betænkning af det Udvalg, som Forsamlingen havde nedsat i Anledning af denne Sag, og i den stillede Flertallet sig paa et Standpunkt, som vel kan kaldes »Næringsfrihed med Modifikation«. Det hævdede nemlig Næringsfrihedens Princip om den frie Adgang til Erhverv, saaledes som det er udtalt i § 3 af »die

Grundrechte des deutschen Volkes»: Enhver Tysker har Adgang til at drive sit Erhverv paa ethvert Sted i Rigsomraadet. Men den føjede samtidig her-til den betydelige Indskrænkning, at Retten til Ud-øvelse af Haandværk skulde være afhængig af, om man havde fyldt 25 Aars Alderen og havde aflagt en Duelighedsprøve. Desuden forelaa der to Minoritetsvota: et, der hævdede den absolute Næringsfrihed, og et andet, der vilde have langt større Indskrænkninger i Næringsfriheden end Flertallet havde foreslaaet. I Nationalforsamlingen selv var man lige saa uenig om, til hvad Side man skulde vende sig, og tilsidst enedes man derfor om ikke at gøre noget ved Sagen, men at testamentere hele Bunken af Petitioner, Betænkninger m. m., som havde ophobet sig angaaende denne Sag, til en kommende Forsamling.

Noget havde dog Bevægelsen udrettet. Den fremkaldte nemlig flere Steder i Tyskland en Tendens til at tage Reb i Sejlene overfor Næringsfriheden. Det ejendommeligste Exempel herpaa er vel det, der foreligger fra Hannover. Her var der i 1847 udstedt en meget frisindet Næringslov, som skulde træde i Kraft den 1. Juli 1848. Men da dette Tidspunkt nærmede sig, blev man bange. Ophæve Loven vilde eller turde man ikke, men saa hjalp man sig ved at suspendere den, idet man udstedte en Bekendtgørelse om, at »die dermalen bestehenden Verhältnisse einstweilen in Kraft bleiben«. Ogsaa i Preussen kom man ind paa noget lignende. Her havde Udviklingen svinget saaledes, at man ved — hvad der senere er bleven kaldet »die Umsturzgesetze« af 1810 og 1811

-- havde ophævet Lavenes Forrettigheder og afskaffet Fagprøven, undtagen hvor »bei ungeschicktem Betriebe gemeine Gefahr obwalte«, og samme Standpunkt indtog ogsaa »Gewerbeordnung« af 1845. Men Friedrich Wilhelm IV erklærede, at det nødlidende Haandværk skulde støttes, og ved Loven af 9. Febr. 1849 indførtes der en stærk Begrænsning af Næringsfriheden med tvungne Svende- og Mesterprøver i ikke mindre end 66 Fag, samt Bestemmelser om, at Retten til at udøve Haandværksdrift skulde være afhængig af Indtrædelsen i en »Innung«, hvorved altsaa i Virkeligheden denne sidste blev obligatorisk. Endvidere foreslog man allerede da Oprettelsen af en overordnet Institution, »Gewerberäthe«, der skulde værne om Haandværkernes og Fabrikanternes almindelige Interesser samt raadslaa om Foranstaltninger til disse Erhvervs Fremme.

Der gik dog ikke stort mere end en halv Snes Aar før der atter indtraadte et Omslag, og dette blev paa Grund af de derpaa følgende store politiske Begivenheder bestemmende, ikke blot for Preussen, men for hele Tyskland. I den Periode, der fulgte efter Næringsfrihedens Ophævelse i Preussen i 1849, blev Ulemperne ved det indførte Tvangssystem saa store samtidig med, at Udviklingen skred saa rask frem, at Regeringen maatte tænke paa nye Foranstaltninger. Den beordrede i 1860 en Undersøgelse af Forholdene, men endnu i fulde otte Aar betænkte den sig paa at gribe ind — vel ogsaa som Følge af de vigtige politiske Begivenheder, som da optog den. Udslaget gjorde en »Sturmpetition« mod Fagprøverne fra de berlinske »Innungen« i 1868, disse

samme »Innungen«, som nu arbejde i ganske modsat Retning, og i Henhold til den udstedtes strax en saakaldt »Nothgewerbe-gesetz« af 8. Juli 1868, hvorved Næringsfrihed indførtes. Efter denne foreløbige Lov fulgte derpaa den i Hovedsagen endnu gældende »Gewerbeordnung« af 21. Juni 1869, der strax kom til at gælde for hele det nordtyske Forbund, og som derpaa i 1871 blev udvidet til at omfatte hele det tyske Rige.

Men saa at sige fra samme Tidspunkt begyndte atter en Bevægelse blandt endel af de tyske Haandværkere for at tilbageerobre, hvad de mente at have mistet ved Næringsfriheden. Naturligvis var man i Begyndelsen usikker i sine Fordringer og vidste ikke, hvor man skulde lægge Tyngdepunktet for disse. Men man havde strax en næsten instinktmæssig Følelse af, at det var gennem Organisation, Fordringerne skulde gennemføres. Der forsøgtes derfor skabt store Organisationer, som det »Verband«, der stiftedes efter et Møde den 25. til den 28. September 1872 i Dresden, hvor 145 Haandværkerrepræsentanter vare samlede, og den i Oktober 1873 i Leipzig konstituerede »Verein selbständiger Handwerker und Fabrikanten«, som senere gik over til at blive »das deutsche Handwerker- und Gewerbe-partei«, der afholdt en Række Møder, men efterhaanden sygnede hen.

Betydning fik Bevægelsen blandt Haandværkerne først i Firserne. I denne Periode dannedes de to store Organisationer: »Allgemeiner deutscher Handwerkerbund«, som fremgik af et Møde i Magdeburg den 31. Maj 1882, paa hvilket c. 100,000 Haand-

værkere vare repræsenterede ved 323 Delegerede, og det den 15. December 1884 oprettede »Centralausschuss vereinigter Innungsverbände«, der blev dannet af Bestyrelserne for 14 Fagsammenslutninger. Begge Organisationer afholdt jævnlig Møder, og i det Hele vilde de i det væsentlige det samme, om end paa noget forskellig Maade. De forlangte f. Ex. begge den obligatoriske »Innung« og vilde ogsaa begge have Haandværkerkamre indførte. Men medens »Verband« krævede, at Retten til Udøvelse af et Haandværk skulde afhænge af, at man indtraadte i en »Innung«, og at man havde aflagt en Mesterprøve, stillede »Centrallausschuss« sig i alt Fald i Begyndelsen mere kølig overfor denne sidste, som den ikke betragtede som »einwandsfrei«. Man har betegnet Forholdet paa den Maade, at »Verband« opfattede den tvungne Prøve som den »Hovedhjørnesten«, hvorpaa den hele Bevægelse skulde hvile, medens »Centrallausschuss« ansaa den for Bygningens »Slutsten«.

Medens man saaledes gradevis arbejdede sig frem til at præcisere sine Fordringer, voxede Bevægelsen i Styrke. I stedse stigende Omfang sluttede Haandværkerne dels drevne af Tidernes Tryk, dels paa Grund af Agitation sig til den. »Verband deutscher Innungen«, der oprindeligt stiftedes af 14 saadanne, siger nu, at det repræsenterer Tusinder af disse. »Allgemeiner deutscher Handwerkerbund« opgiver for sit Vedkommende ikke noget Medlemstal, men efterat de to Foreninger fra 1889 have begyndt at virke i Fællesskab, paastaa de, at Tilslutningen til dem er i mægtig Fremgang. I Tidsrummet 1894

—95 ville de have haft en Tilgang af 100,000 Medlemmer, og bag deres Beslutninger paa Mødet i 1895 i Halle a. d. Saale erklære de selv, at der stod 400,000 tyske Haandværkere. Derved er der allerede skabt en hel Samling Organisationer (fakultative »Innungen«), som blot behøve et Lovbud for at forvandles til obligatoriske, og dette har atter havt til Følge, at der har maattet tages Hensyn til Bevægelsen. Den har faaet politisk Betydning, og Politikere af forskellige Partier have erklæret sig villige til at støtte den — for selv at faa Støtte af Haandværkerne til Gengæld. Vi ville nu som før støtte Haandværkerne — sagde ganske aabent et Medlem af det tyske konservative Parti til dem paa Mødet i Berlin 1894 — men vi haabe da ogsaa, at de til Gengæld ville støtte os. Haandværkerspørgsmaalet er derved blevet et politisk Spørgsmaal, hvis Afgørelse ikke vil finde Sted efter saglige Grunde.

Der opnaaedes da ogsaa efterhaanden forskellige Reformer i Næringslovgivningen — saaledes i 1881, 84 og 87 —, og navnlig i Aarene 1884—90 har den tyske Rigsdag jævnlig maattet beskæftige sig med det. I denne Periode var det især Centrum, de Tysk-Konservative og de Frikonservative, som tog sig af Haandværkernes Fordringer og interPELLerede Regeringen eller fremlagde Lovforslag vedrørende dem. I 1890 blev der slaaet et Hovedslag: Samtidig med, at de to ovennævnte Organisationer indgav et Andragende til Kejseren om, at der maatte blive nedsat en »Immediatkommission«, der skulde undersøge Haandværkets Stilling og foreslaa Midler til Forbedring af dets Kaar, fik deres Venner Rigsdagen til i Mødet

den 20. Januar 1890 med 132 mod 92 Stemmer at vedtage Indførelsen af en obligatorisk Mesterprøve, som ikke skulde kunne aflægges før det 25de Aar var fyldt, og først efter en Læretid af mindst 3 Aar, en Afstemning, som efter et Forlydende ogsaa kom til at øve sin Indflydelse paa vor Næringslovkommissions Forhandlinger, der begyndte om Sommeren samme Aar, og hvor der samlede sig en Majoritet om de tvungne Fagprøver. Men ingen af Delene førte til direkte praktiske Resultater — indirekte have de derimod nok forberedt de senere Begivenheder. »Immediatkommissionen« blev vel nedsat, men man fik aldrig noget at vide om dens Resultater, og hvad Rigsdagsbeslutningen angik, saa erklærede Minister von Boetticher den for »unannehmbar«. Og denne Erklæring gentog han paany den 21. November 1891, da Kapellanen Hitze af Centrum fremsatte en Interpellation i Rigsdagen, der gav Anledning til en udførlig Debat, idet Ministeren baade da og senere fastholdt, at hverken den preussiske Regering eller de andre Forbundsregeringer vilde have noget med den tvungne Fagprøve at gøre. I andre Henseender vilde de derimod gerne imødekomme det »nødlidende« Haandværk og søge at afhjælpe dets Klager. Men ligesom denne sidste Imødekommenhed vel nærmest var en Følge af den voxende Kraft, der var i Haandværkerbevægelsen, dens større Klarhed over sine Fordringer og først og fremmest af den Støtte, den fandt hos Politikerne, saaledes faar man ogsaa Indtrykket af, at den tyske Regering fra dette Tidspunkt af bliver mere og mere medgørlig overfor »die Zünftler«. Ved fra det saglige Omraade at være

blevet flyttet over paa det politiske er Haandværker-spørgsmaalet blevet til noget mere end det oprindelig var; det er blevet til det ogsaa hos os velbekendte Spørgsmaal om Middelstanden og dens Forhold til Socialdemokraterne. Og hvor næsten fanatiske Modstandere de zünfterliche Haandværkere end ere af Socialismen — og omvendt — saa undlade de dog ikke at true med Overgang til denne, hvis man ikke vil imødekomme deres Fordringer. Overhovedet tage de deres Forbundsfæller, hvor de kunne faa dem, og staa for Øjeblikket stærkt sammen med »Bund der Landwirthe«, med hvilke de i »Deutsche Tageszeitung« have Organ tilfælles. Under saadanne Forhold er det ikke saa forunderligt, at den tyske Regering ingenlunde er rigtig stiv, og det kan maa-ske tages som et Vidnesbyrd herom, at man i det sidste Par Aar jævnlig har kunnet læse Notitser i forskellige Blade om, at nu havde Regeringen dog alligevel besluttet at imødekomme Haandværkernes Fordringer om tvungne Fagprøver — Meddelelser, som ganske vist strax ere blevne dementerede, men hvis Fremkomst dog alligevel er betegnende. Sikkert er det i alt Fald, at Regeringen mere og mere retter sig efter Haandværkerpartiet, og at dette og dets politiske Venner i de senere Aar have drevet den videre og videre paa Indrømmelsernes Bane.

De to Organisationer »Verband« og »Central-ausschuss« stod fra 1889 sammen, og ikke mindst Kraft kom der i Bevægelsen, da »Allgemeiner deutscher Handwerkerbund« fik sit Hovedsæde forlagt til München, og den dygtige og energiske, i 1895 af-døde Hofstukkator Georg Biehl, en Type paa en

solid, bredskuldret, rolig og dog kraftfuld Sydtysker, kom i Spidsen for dette. »Centralausschuss vereiniger Innungsverbände« har derimod sit Sæde i Berlin og sin Formand i Skorstensfejermester W. Fæster, Oldemand for Centralforeningen af tyske Skorstensfejermestre, sikkert nok ogsaa en dygtig og veltalende Mand, der omgives af en Kreds af ihærdige og flinke Kolleger, blandt hvilke vel navnlig den hidtilværende Oldemand for alle Tysklands Skomagerlav, Fritz Beutel, maa nævnes som en af de bærende Kræfter. Kommer man de ledende Personer for de to Hovedforeninger nærmere paa Livet, vil man jo nok mærke, at Venskabet mellem dem ikke er saa hedt endda. Men hvor velmente Ubehageligheder man end ved forskellige Lejligheder har sagt hinanden, har Brudet hidtil dog næppe haft stort at betyde. Ved deres fælles Optræden, fælles Agitation og Alliancer med politiske Partier have de to Centralforeninger drevet den tyske Regering stærkt frem; der er kommet Fart i Haandværkerspørgsmaalene i Tyskland, og man kan ikke tage fejl af, at Regeringen søger at vinde Haandværkerne ved sin Aktivitet i en Mængde den vedrørende Spørgsmaal, samtidig med, at den i selve Hovedsagen: Haandværkerloven, strækker sig saa langt efter deres Ønsker, som det paa nogen Maade er den muligt.

Det første Bevis paa sin Imødekommenhed gav Regeringen i 1891. Haandværkermødet i 1890 havde vist Sammenslutningen mellem de to Organisationer og Bevægelsens Styrke. Regeringen ansaa det derfor rettest at indlade sig paa Underhandlinger. I

Dagene fra den 15. til den 17. Juni 1891 blev der i Berlin afholdt en Konference mellem Repræsentanter for Regeringen og 21 Repræsentanter for det organiserede Haandværk. Resultatet af denne første Konference, der ikke blev den sidste, skulde holdes hemmeligt, men det varede ikke ret længe, før Offentligheden fik at vide, hvad der var foregaaet. Kapellanen Hitze af Centrum, der gentagne Gange har interPELLERET Regeringen i Haandværkerspørgsmaal, fremsatte nemlig den 24. November s. A. i Forbindelse med nogle »Genossen« — som det tyske parlamentariske Udtryk lyder — en Interpellation i Rigsdagen om Konferencens Resultater, idet han anvendte den høflige Form at spørge om Haandværkernes Ønsker havde fundet Regeringens Billigelse, og om der snart kunde ventes Lovforslag i den Anledning. Herpaa svarede von Boetticher, baade paa egne og paa Handelsminister von Berlepschs Vegne, at der ikke kunde være Tale om at gaa ind paa Forlangendet, hverken om tvungne Fagprøver eller om tvungen Fagorganisation — paa dette Standpunkt stod Regeringen altsaa endnu dengang — men man fik tillige Rede paa, ved hvilke Midler den haabede at vinde Haandværkerne. Den havde en hel Række Palliativer: Foranstaltninger mod Afbetalingsforretninger, mod Omløben med Varer, mod den illoyale Konkurrence, Ulykkesforsikringens Udstrækning til Haandværket m. m., Veje, ad hvilke den tyske Regering senere trolig har vandret, saa at man næsten forbavses over den Aktivitet, den i saa Henseende har udfoldet. Men maaske i Erkendelsen af, at alle disse partielle Foranstaltninger dog ikke forslaa,

erklærede den sig tillige beredt til at afhjælpe de berettigede Klager over Læringlevæsenet og til at yde Haandværkerne en Støtte ved Oprettelsen af Haandværkerkamre, om hvis Beskaffenhed man paa dette Tidspunkt dog ikke turde udtale sig nærmere.

Naturligvis tilfredsstillede dette Standpunkt ikke Haandværkerpartiet. Fra den 14. til den 17. Febr. 1892 blev der paany afholdt en »Deutscher Innungs- und allgemeiner Handwerkertag« i Berlin. Her fastholdt Haandværkerne meget bestemt deres Fordringer om tvungne Prøver og tvungen Organisation, medens de dog samtidig akcepterede Alt, hvad der passede dem af Regeringens Tilbud. Regeringen gik da paany videre og mødte med et Lovforslag, baseret paa de Punkter, den selv havde angivet

Den 15. August 1893 fremsatte nemlig Ministeren for Handel og Industri, Friherre von Berlepsch, en Række »Vorschläge für die Organisation des Handwerks und für die Regelung des Lehrlingswesens«, der ere blevne Udgangspunktet for alle de senere Forhandlinger om denne Sag. De indeholdt altsaa ikke en Næringslov i samme Forstand som det Lovforslag, der i 1893—75 har beskæftiget den danske Rigsdag, men som Titelen antyder: en Haandværkerlov i Ordets snævrere Forstand, kun sigtende til at ordne og regulere Haandværkets specielle Forhold, derunder dog ogsaa indbefattet Læringlevæsenet, der jo hos os er ordnet ved en særlig Lov.

Men med dette Forslag gik man nu frem paa en anden Maade end den sædvanlige. Man forelagde det nemlig ikke for Rigsdagen. Regeringen fulgte her en Fremgangsmaade, som den ogsaa senere har

anvendt paa beslægtede Omraader, f. Ex. ved Lovforslaget om den illoyale Konkurrence (»der unlautere Wettbewerb«), idet den først lader de i den paa-gældende Sag interesserede Personer eller de dem repræsenterende Institutioner og Foreninger udtale sig om Forslaget for derefter paa Grundlag af den saaledes fremkomne Kritik at udarbejde et nyt Lovforslag, som da fremsættes for Lovgivningsmagten. Og Kritik overfor Regeringens Haandværkerlov af 1893 har det i alt Fald ikke manglet paa i Tyskland; der kom tværtimod saa megen, at Lovforslaget aldrig blev forelagt for Rigsdagen.

Først og fremmest var der i Lovforslaget af 15. August 1893 ikke Tale om tvungne Fagprøver. I Henhold til de tidligere anførte Udtalelser havde v. Bötticher paany under Interpellationer i Rigsdagen udtrykkelig erklæret, at et Forslag om saadanne vilde han ikke forelægge for Forbundsraadet, og paa dette Tidspunkt maa den tyske Regering i alt Fald endnu anses for en absolut Modstander af disse, hvad der da ogsaa siges rent ud i Motiverne, hvor den tvungne Fagprøve kort og godt erklæres at være »mit der gegenwärtigen Gestaltung des Erwerbslebens unvereinbar«. Men som Følge heraf kunde Forlangendet om tvungne Fagprøver heller ikke komme til at staa i forreste Række under den paafølgende Diskussion. De ovennævnte Fagorganisationer erklære aabent, at den gaar som en rød Traad gennem alle deres Forslag, og de vedkende sig den som deres Hovedfordring, hvis Opfyldelse maa komme som den naturlige og nødvendige Konsekvens af deres øvrige Ønsker. Men da Regeringens Forslag

betegnes som sigtende til Haandværkets Organisation, er det om dette Punkt, at Debatten fornemlig kom til at dreje sig.

Det Berlepschske Forslag kan sammenfattes i tre Hovedpunkter. Det vilde ved Siden af de bestaaende »Innungen« indføre en ny Organisation, der benævnes »Fachgenossenschaft«; det vilde indføre Haandværkerkamre i Lighed med Handelskamrene, og det søgte at regulere Læringlevæsenet ved som Hovedbestemmelse at fastsætte, at Retten til at holde Lærlinge skal være afhængig af, at Vedkommende i tre Aar har udøvet sit Erhverv.

Regeringens Forslag gjorde rent ud sagt ingen Lykke. Det havde først og fremmest sine fødte Modstandere i den ingenlunde ringe Del af de tyske Haandværkere omkring i Riget, som ere principielt imod al Tilbagevenden til Fortidens Haandværkerforhold, dem, om hvilke man har sagt, at »Innungen« for dem ere »das rothe Tuch«. Det er klart, at paa disse Haandværkere, som altsaa staa paa Næringsfrihedens Standpunkt, og som mene, at Fremtiden udelukkende beror paa Dygtighedens Udvikling, kunde det Berlepschske Forslag ikke gøre noget tiltalende Indtryk. Det tilsigtede jo en ensartet Organisation for hele Riget og vilde tvinge dem ind i Fagorganisationer, som de ikke brød sig om. Der protesteredes da ogsaa mod det, saaledes af den ovennævnte »Verband deutscher Gewerbevereine«, som paa Mødet den 23. Septbr. 1895 i Cassel vedtog en Resolution, hvori det hed, at man i denne Sag dog maatte høre hele det tyske Haandværk og ikke nøjes med den lille Del af dette, som fandtes i

»Innungen«. Deres Protester lød dog til en Begyndelse ikke meget kraftigt; først i den allerseneste Tid synes disse Haandværkere at ville træde noget mere aktivt op, men deres Røst har hidtil næsten fuldstændig været overdøvet af de Organisationers, som lede »Haandværkerbevægelsen«. Det var jo ogsaa paa disse, at Forslaget væsentlig var beregnet, men heller ikke her havde det Held med sig.

Saasnart Forslaget havde set Lyset, traadte de to tidtnævnte Organisationer sammen og nedsatte en Kommission, til hvilken de tilkaldte en Række Rigsdags- og Landdagsmedlemmer, for at drøfte Sagen. Resultatet af denne Kommissions Arbejde blev en Række »Gegenvorschläge«, som blev forelagte for et stort almindeligt Haandværkermøde, ligeledes sammenkaldt af de to Organisationer, og som blev afholdt den 9. og 10. April 1894 i Berlin. Møderne fandt Sted i en anseelig Bygning, der tilhører Centralforeningen af tyske Bagermestre, »Germania Bäcker-Innung«, og som skal have kostet denne 2 Mill. M. Talrige Delegerede fra hele Tyskland — efter Opgivende 1500 — deltog i Forhandlingerne, hvis Resultat var, at man i det Væsentlige sluttede sig til de af Kommissionen i Lovform affattede Modforslag til Regeringens Forslag. Dermed forelaa der for første Gang et bestemt og i alle Enkeltheder formuleret Forslag fra Haandværkerpartiet.

Man vedkendte sig paa Mødet aabent og ærligt, at Regeringens Forslag oprindeligt havde sat »ondt Blod«; saa skuffet var man blevet over dem. Men efterhaanden havde man faaet slaaet koldt Vand i

Blodet, og indset, at det, som det gjaldt om, ikke var at sætte sig paa Bagbenene, men at naa en Forstaaelse. Man begyndte med at slaa fast, at baade Regeringen og Haandværkerne for Alvor vilde, at der skulde skabes en Organisation. Men samtidig stillede man sig strax i Modsætning til Regeringen. Man vilde ikke have baade dens »Fachgenossenschaft« og desuden de bestaaende »Innungen«. Med gode Grunde paaviste man, at der ikke var nogen Mening i at have to parallelt løbende Organisationer, og naar man nu allerede havde én saadan, som i Aarenes Løb havde vunden en ikke ringe Udbredelse og Styrke, var det naturligt, at man ønskede at beholde den. Ud herfra erklæredes det da, at man kun kunde blive »lykkelig«, naar man fik obligatoriske »Innungen«, altsaa de bestaaende Fagsammenslutninger udvidede og gjort tvungne. Men dermed er Sagen ikke afgjort, thi naar man stiller sig paa dette Standpunkt, opstaar der strax de Spørgsmaal, som altid fremsættes af Lavstvangens Modstandere, og som ere disses væsentligste Argumenter. For det Første: Hvor skal Grænsen sættes mellem Industri og Haandværk? Herpaa svarer Haandværkerne, at i den tvungne Fagsammenslutning skal Enhver med, der driver Haandværk eller som til Stadighed beskæftiger indtil tyve Arbejdere. Og for det Andet det langt vanskeligere Spørgsmaal: Hvem skal man have med? Thi det er klart, at for Haandværkere, der, som de her nævnte, stille sig paa Fagprøvens Standpunkt og kun anerkende faglærte Folk som rigtige Haandværkere, der maa det være et naturligt Ønske kun at optage disse sidste

i Organisationen. Det var da øjensynligt heller ikke let for Forslagsstillerne at komme ud herover, men tilsidst gjorde de, om end »med tungt Hjerte«, — som de selv erklærede — deres »store Indrømmelse« til Regeringen og sagde: Vi tage Alle med! Ogsaa de, der ikke have lært et Haandværk, skulle med; thi dels kunne disse jo ikke gjøre for, at der hersker Næringsfrihed — som man halvt ironisk sagde — og dels er det om at gøre, at det bliver Alvor med Organisationen, saa at den kommer til at omfatte Alle. Og selvfølgelig skulde da ogsaa Alle betale til Organisationen; thi man vidste jo godt, at der fandtes dem, som nok holdt af, at Centralforeningen ragede Kastanierne ud af Ilden for dem, men som aldeles ikke holdt af at betale derfor. Til dem sagde man derfor nu: »gleiche Brüder, gleiche Kappen.« Men idet man saaledes tog Tyren ved Hornene og fandt sig i det Uundgaaelige, ønskede man dog nok at sikre sig for Fremtidens Vedkommende. Derfor besluttede man samtidig, at Bestemmelsen om Ikke-Faglærtes Optagelse kun skulde gælde for de første 5 Aar. Efter den Tid følte man sig sikker paa, at man havde faaet Duelighedsprøven indført, og mente derfor at kunne stille saa meget mere skærpede Fordringer. Til den Tid skulde da kun den Haandværker kunne optages, som havde udstaaet en regelmæssig Læretid og havde aflagt en Svende- og Mesterprøve samt havde fyldt sit 24de Aar.

Hvad Haandværkerkamrene angik, da stilledes der disse i Regeringsforslaget to Hovedopgaver. Den ene af disse var, at de skulde føre Opsyn med Organisationerne. Hvert Haandværkerkammer skulde

omfatte et bestemt Distrikt, og alle de i dette værende »Innungen« skulde sortere under Kamret, der dog ikke blot skulde føre Tilsyn, men ogsaa virke ansporende og hjælpende paa de bestaaende »Innungen«. De skulde saaledes raadslaa om Foranstaltninger til Haandværkets Fremme og bidrage til deres Iværksættelse, og samtidig skulde de specielt have deres Opmærksomhed henvendt paa Svendenes og Lærlingenes Forhold og passe paa, at der gjordes for disses tekniske og moralske Udvikling, hvad der kunde gøres. Kamrenes anden Hovedopgave var, at de skulde træde i Forbindelse med Autoriteterne og afgive Erklæringer til disse. Bindeleddet skulde være en særlig Embedsmand, der skulde sættes i Kundskab om alle af Kamret tagne Beslutninger — eller efter et andet Forslag overvære alle dets Møder ligesom en Magistratsperson i gamle Dage havde Sæde i Lavsforsamlingerne — og som skulde afgøre om disse vare lovmedholdelige. Det synes som om Haandværkerne oprindelig stillede sig noget køligt til Forslaget om disse Kamre, men de akcepterede dem dog i deres »Modforslag« i det Væsenlige, saaledes som Regeringen havde foreslaaet dem. Men man faar unægtelig af Motiverne Indtrykket af, at de derved ikke saa meget tænke paa, at Kamrene skulle være en »Aufsichtsbehörde«, som paa, at de kunne være Organer for Haandværket og gøre dettes Ønsker og Meninger gældende ved Lovforanstaltninger, Afslutning af Handelstraktater og ved lignende Lejligheder.

Tilbage ere endnu to væsentlige Punkter i Forslaget. Det ene angaar Lærlingeuddannelsen. Det

er et omtvistet Punkt; thi her vilde Regeringen ikke gaa nær saa langt som Haandværkerne ønskede. Disse fastholdt, at kun den fagligt uddannede Mester egner sig til at uddanne Lærlinge, og Fordringen om en Mesterprøve opstilledes derfor af dem som en Betingelse for Retten til at uddanne Lærlinge. Det andet Punkt angik Forholdet til Svende, Medhjælpere eller Lærlinge. Her gik den tyske Regering et væsentligt Skridt længere end den danske, da denne tog Stilling til Næringslovkommissionens Forslag. Den sidstnævnte vilde, som bekendt, ikke indlade sig paa de tvungne Fagorganisationer, væsentlig fordi den saa, at tvungne Arbejderorganisationer vilde blive det naturlige Supplement til disse. Den tyske Regering var ikke bange for disse sidste, og Haandværkerne sluttede sig deri fuldt ud til Regeringen, ja ønskede endog paa dette Punkt at gaa videre end denne. Men det var ud fra en antisocialistisk Betragtning, at de kom til dette Resultat. Kun derved — sagde en Taler — ville vi kunne træde Socialismens Hydra paa Hovedet, naar det lykkes os at knytte vore Svende til os. Det, man tilsigtede, var at forny det gamle Samliv mellem Mestre og Svende. Man erkendte fuldt ud Vanskelighederne herved, men man var villig til at gøre Forsøget.

Det skal strax siges, at Mødet i Berlin førte Regeringen til en ny Indrømmelse overfor Haandværkerne: den opgav Tanken om de særlige »Fachgenossenschaften«. Innungstanken havde vundet Sejr, og dette blev for Haandværkerne det første betydningsfulde Resultat af Mødet. Men der er endnu et andet, og ikke det mindst vigtige, hvorved Mødet

i Berlin 1894 bliver betydningsfuldt i den nyere tyske Haandværkerbevægelse. Paa dette Møde blev nemlig Bevægelsen for Alvor politisk, og fra saagodtsom alle politiske Partier bejledes der nu til den. Man havde til at overvære Mødet indbudt for det første en hel Række Repræsentanter for Regeringen og Administrationen, og der mødte ogsaa adskillige højtstaaende Embedsmænd fra Indenrigs- og Handelsministeriet, fra Politipræsidiets, Delegerede fra Handelskamre osv. De fik Alle en kort »Begrüßungsrede« af Præsidenten og svarede derpaa med nogle velvillige Ord. Deres Nærværelse og deres Udtalelser vare som en officiel Anerkendelse af Mødet; Regering og Institutioner anerkendte nu Haandværkerbevægelsen, som Noget, der maatte tages Hensyn til, og hvormed der maatte forhandles. Men dernæst var ogsaa indbudt Rigsdags- og Landdagsmænd af alle Partier — undtagen Frisindede og Socialdemokraterne. Mod disse sidste faldt der paa Mødet mange skarpe Udtalelser. Der mødte da ogsaa mange Rigsdagsmænd, og ligeledes disse fik deres »Begrüßungsrede«, som de besvarede. Og her fik man det bedste Indtryk af, at Politikerne nu havde »opdaget« Haandværkerbevægelsen og bejlede til den. Det gik saavidt, at en Repræsentant for »Verband deutscher Mittelstände« blev afbrudt af Præsidenten med den Udtalelse, at han ikke befandt sig paa et Vælgermøde, hvor han skulde agitere for sit Parti. Medlemmerne af de konservative Partier og af Centrum befandt sig ganske naturligt som hjemme; de havde jo i lang Tid haft Forbindelse med Haandværkerne og paa deres Vegne fremsat Interpellationer i Rigs-

dagen. Men to nye Venner erhvervede Haandværkerpartiet sig ved denne Lejlighed. Den ene var det nationalliberale Parti, som gennem en af sine Repræsentanter erklærede, at det, efter at have overværet Mødet, havde fattet Sympathi for Haandværkernes Ønsker. Det andet og langt mærkeligere Venskab, der varer ved den Dag i Dag, blev indgaaet med det tyske Agrarparti »Bund der Landwirthe«. Dettets Præsident, Rigsdagsmanden og Landdagsmedlemmet von Ploetz, stod nemlig op paa Mødet og holdt en stor, med levende Bifald modtagen Programtale, hvori han erklærede, at Haandværk og Landbrug vare nøje forbundne med hinanden, og lovede Haandværkerne at hjælpe dem med de tre Ting: Indførelsen af tvungne Fagprøver, tvungne Fagsammenslutninger og Bekæmpelsen af den illoyale Konkurrence. Han sluttede med at opfordre Haandværket til paa sin Side at støtte Landbruget, »thi saa kan der igen komme gode Tider for Industri og Haandværk«.

Med denne Situation sluttede Mødet i Berlin. Alle de mange andre Spørgsmaal, som vedrøre Haandværket, saasom Bygningshaandværkernes Sikring mod Svindlen i Byggefaget, Vandreauktioner, ulovlig Omløben med Varer, Afbetalingsforretninger, Konkurrencen med Fængselsarbejdet, Forbrugsforeningerne, Stores og Forretningsfilialerne holdt man med Vilje denne Gang ude, for at Hovedpunkterne kunde staa saa rene og klare som mulig. Virkningen heraf viste sig da ogsaa i den Stilling, som Regeringen nu tog til Bevægelsen. Handelsministeren gav faktisk Afkald paa sine »Fachgenossenschaften«

og lovede et nyt Forslag, i hvilket der vilde blive taget Hensyn til Haandværkernes Ønsker. Men Regeringen gentog atter, hvad den under disse Aars Forhandlinger stadig havde erklæret, at Haandværkets Forhold i Tyskland vare altfor lidet oplyste til, at man uden videre kunde gaa ind paa de Ønsker, som fremsattes af Lavspartiets Medlemmer alene. Den bebudede derfor Forarbejder, som vilde tage længere Tid og bad Haandværkerne om at slaa sig til Ro, indtil disse Arbejder vare tilendebragte. Med dem hengik hele Aaret 1895.

Den ene af de Undersøgelser, som Regeringen vilde foretage, laa udenfor Tysklands egne Grænser. I Østrig er der indført tvungne Fagprøver, og det er derfor naturligt at undersøge, hvad de have udrettet i dette Land. Allerede paa Haandværkermødet var der enstemmig blevet vedtaget en Beslutning om at lade dette Forhold undersøge, men nu paatog Regeringen sig Opgaven, og den sendte to af sine Medarbejdere, Gehejmeraad Sieffert fra Handelsministeriet og Gehejmeraad Wilhelmy fra Indenrigsministeriet til Wien, Brünn, Grätz og Salzburg for at studere Forholdene der. Det er betegnende, at en officiel Beretning ikke foreligger fra deres Rejse, men efter Alt, hvad der vides, have de modtaget en Bekræftelse paa de Domme, der almindelig lyde om, at Indførelsen af den tvungne Fagprøve ikke har gavnet Haandværket i Østrig; tværtimod har den der fremkaldt en Række Grænsestridigheder mellem de forskellige Fag. Derimod synes Udsendingene at have faaet et bedre Indtryk af Tvangsorganisationerne i Østrig. Men Regeringen var

vedblivende betænkelig. I nogle officiøse Meddelelser, som blev lancerede i »Post« og i »Hannoveranische Courier« stillede den sig endnu yderst reserveret til Haandværkernes Fordringer og bad dem om ikke med Slagord, som »Befähigungs-Nachweiss«, at forstyrre den paabegyndte Aktion fra Regeringens Side, og samtidig forsømte den ikke at benytte Lejligheden til at indskærpe Haandværkerne, at det dog først og fremmest kom an paa at udvikle Dygtigheden, hvorfor de to Blade ogsaa i næsten enslydende Udtryk erklærede, at Hovedsagen fremfor Alt var Haandværkernes Offerberedvillighed og den Grad af praktisk Foretagsomhed, hvormed de tilegnede sig saadanne Midler til Selvhjælp, som den moderne Samfærdsels Udvikling og Tidens andre Fremskridt bød dem. Naturligvis vare Haandværkerne ikke tilfredse med disse Udtalelser; de erklærede, at der ikke kunde tillægges Kommissionens Resultater nogen Vægt, dels fordi den ikke bestod af praktiske Folk, men af Embedsmænd, og dels fordi man i Østrig ikke havde tilladt Regeringskommissærerne at anstille Undersøgelser paa egen Haand, men stedse lod de østrigske Embedsmænd følge dem i Hælene.

En anden og betydningsfuldere Undersøgelse foretoges i Tyskland selv. Baade fordi man vidste, at Meningerne om Haandværkerpartiets Fordringer vare modstridende i Rigets forskellige Provinser, og fordi man vilde have Rede paa, hvorledes Haandværkets Stilling egentlig var, besluttede man at foretage en nærmere Undersøgelse, der da tillige skulde vise, hvorvidt en tvungen Organisation lod sig gennemføre. Selvfølgelig kunde en saadan Under-

søgelse ikke anstilles over hele Riget, og man besluttede derfor at lade sig nøje med et Antal »Stikprøver«, tage paa forskellige Punkter af dette. Man udelukkede Berlin, men holdt sig for Nordens Vedkommende, hvor Lavsbevægelsen har sit Hovedsæde, til to prøjsiske Regeringskredse, nemlig Danzig i Øst og Aachen i Vest, samt til fem forskellige prøjsiske Landkredse. Endvidere tog man Lübeck med, foretog to Prøver i Sachsen og endelig en Række Prøver, fordelte over Bayern, Würtemberg og Baden. Det samlede Omraade, over hvilket Undersøgelserne strakte sig, udgjorde ca. $\frac{1}{30}$ af hele det tyske Rige, og der fandtes paa det tilsammen 2,292,525 Indvaanere. Dette Omraade deltes i 156 Distrikter, i hvilke der skulde finde en Optælling Sted, deraf 26 i Byer og 130 paa Landet. Hvert Distrikt havde en saadan Størrelse, at det omtrent svarede til det Omraade, for hvilket en »Innung« vilde komme til at gælde. Det viste sig da, at man ialt vilde komme til at undersøge Forholdene i 61,267 Bedrifter, men af disse udsondredes paa Forhaand 58, fordi det var tvivlsomt, om de skulde regnes til Haandværks- eller Fabriksdrift. Undersøgelsen, hvis Resultater foreligge i det omfattende Værk »Erhebungen über Verhältnisse im Handwerck«, kom derefter til at omfatte ialt 61,199 selvstændige Haandværkervirksomheder.

Det første Resultat af Undersøgelsen viste, i hvilket Omfang Haandværkerne anvendte Medhjælp. Der oplystes, at af 100 selvstændige Haandværksmestre vare kun 44,5 i Stand til at benytte Medhjælpere. Forholdet varierede mellem By og Land.

I Byerne var Situationen noget bedre for Haandværkerne, idet 58,5 pCt. havde Medhjælpere, paa Landet kun 39,1.

Dernæst søgte man Svar paa Spørgsmaalet om, i hvilket Omfang det vilde være muligt at oprette »Innungen« i et Distrikt af bestemt Størrelse, naar der forlangtes, at kun de Mestre, der holdt Lærlinge og Svende, skulde være forpligtede til at indtræde i en »Innung«, medens de øvrige Mestre kun vare berettigede hertil. Det maatte da paa Forhaand bestemmes, hvor langt man vilde gaa ned i Fordringen til det Antal Medlemmer, hvoraf en »Innung« skulde bestaa. Man blev enig om at tage det laveste Medlemstal, som forekom i nogen »Innung«, skønt man paa Forhaand var paa det Rene med, at saa smaa Organisationer Intet kunde udrette til Gavn for Haandværket. Man satte da et Minimum af 5 Medlemmer, og beregnede derefter, hvormange »Innungen« der vilde kunne oprettes i et Distrikt, naar disse skulde tælle henholdsvis 5, 10, 20 eller 30 Medlemmer. Da Antallet af Distrikter, hvori Optællingen foretoges, var 156, og da den omfattede 98 Haandværksfag, var der altsaa theoretisk en Mulighed for Oprettelsen af ialt 15,288 »Innungen«. Men nu viste det sig, at selv om man nøjedes med 5 Medlemmer, vilde det ikke være muligt at oprette mere end ialt 1391 »Innungen«, og det endda kun i 62 Fag. De øvrige 36 Fag vilde altsaa, selv hvor Fordringerne stilledes saa lavt, ikke kunne faa nogen Repræsentation. Og hvis man forlanger, at en »Innung« mindst skal tælle 30 Medlemmer, kom man til det Resultat, at det ikke vilde være muligt at oprette

mere end 137 »Innungen«, og disse vilde kun komme til at omfatte 19 Haandværksfag.

Endelig var der endnu et Punkt, som man ønskede at faa Rede paa, nemlig hvormange af de Haandværkere, Undersøgelserne omfattede, der havde gennemgaaet en Læretid. Naar man udelukkede de kvindelige Principaler, hvis Tal var 1607, viste det sig, at der af de 59,592 mandlige Haandværksmestre var 57,666 eller 90,8 pCt., der havde gennemgaaet en Læretid, som varierede fra 2—4 Aar. Af disse havde atter det langt overvejende Flertal, nemlig 90,4 pCt., været i Lære hos Haandværksmestre, medens 0,7 vare blevne uddannede paa Fabriker. Det langt overvejende Antal Mestre havde altsaa faaet en haandværksmæssig Uddannelse.

Disse Resultater, særlig de stærke Grænser for Muligheden af at oprette »Innungen«, skulde just ikke bestyrke Regeringen i at imødekomme Haandværkernes Ønsker. Men under det politiske Tryk, som Haandværkerne vare i Stand til at udøve paa den, saa den sig alligevel nødsaget til at gaa videre frem i imødekommende Retning. Den stod imidlertid paa dette Tidspunkt stærkt famlende og overvejede forskellige Muligheder for at give Haandværket en Tvangsorganisation. At benytte »Innungen« som Grundlag faldt den i alt Fald dengang endnu meget tungt, og hvis den skulde blive nødt dertil, havde den i Sinde, at disse »foreløbig« ikke skulde gælde i Sydtyskland, hvor der, som omtalt, er stærk Antipathi imod dem. Imidlertid spekulerede man vistnok samtidig i en ganske anden Retning. Paa dette Tidspunkt beskæftigede Regeringen sig nemlig stærkt

med Planerne til den prøjsiske »Central-Genossenschaftskasse«, som blev oprettet ved Loven af 31. Juli 1895, og som traadte i Kraft den 1. Oktober s. A. Denne Central-Laanekasse er beregnet paa at yde billige Driftslaan til Landbrug og Haandværk og begyndte sin Virksomhed med en Kapital af 5 Million Mk. Ligesom den for Landbrugets Vedkommende blev en Konkurrent til de Raiffeisenske Laanekasser, saaledes blev den paa Haandværkets Omraade en Konkurrent til de Schultze-Delitschske Kasser — begge hvilende paa Selvhjælp — hvilke derfor ogsaa paa det stærkeste protesterede mod dette Forsøg paa at nedbryde den Organisation, som de gennem mange Aars ihærdige Arbejde havde skabt. Men Regeringen lod sig ikke sige; Kassen traadte som nævnt i Virksomhed den 1. Oktober ifjor, og den har efter $1\frac{1}{2}$ Aars Virksomhed haft en saa kolossal Omsætning — væsenlig vel paa Grund af sin lave Rente — at der i Slutningen af April Maaned iaar er bleven forelagt den tyske Rigsdag et Forslag om at udvide dens Kapital til 20 Millioner Mk. Den har i sin hidtilværende Virksomhed hovedsagelig beskæftiget sig med Landbruget, men Udvidelsen skulde sætte Kassen i Stand til nu ogsaa i stort Omfang at komme Haandværket til Hjælp. Dette skal i den Anledning slutte sig sammen i »Genossenschaften«, der skulle arbejde med Kassen. Og det var netop disse »Genossenschaften«, som Regeringen et Øjeblik synes at have tænkt paa som Grundlaget for en fremtidig Organisation.

Har man haft denne Tanke, har man i alt Fald hurtigt opgivet den igen. Den 18. Maj ifjor fandt

der i Anledning af Central-Laankassen en Konference Sted i Finansministeriet i Berlin, ved hvilken ogsaa Haandværkerne vare repræsenterede. Minister von Berlepsch foreslog ved denne Lejlighed Haandværkerrepræsentanterne en Konference med ham om et nyt Forslag til en Organisation for Haandværket, som han paatænkte. Herpaa gik Haandværkerrepræsentanterne beredvillig ind, og allerede under de forberedende Forhandlinger havde Berlepsch strakt sig saa vidt, at han i et Møde af Rigsdagens Finansudvalg den 24. Juni udtalte som sin personlige Mening, at »die zwangsweise Zusammenfassung aller Handwerker« var nødvendig for at repræsentere Haandværket. Paa Konferencen, som derefter fandt Sted fra den 29. til 31. Juni ifjor, og ved hvilken udelukkende nordtyske Haandværkerorganisationer vare repræsenterede, enedes man da som Grundlag for det kommende Lovforslag om at tilvejebringe en »Unterbau«, bestaaende af obligatoriske »Innungen«, og en »Oberbau«, repræsenteret af Haandværkerkamre.

Om Regeringens Plan erfarede isøvrigt endvidere, at man til »Underbygningen« først vilde benytte de bestaaende »Innungen«, altsaa Foreninger, svarende til almindelige Lav, dernæst »Innungs-Ausschüsse«, Sammenslutninger af de i et Distrikt værende »Innungen«, og herpaa skulde saa »Overbygningen«, Haandværkerkamrene, hvile. Haandværkerrepræsentanterne ønskede imidlertid, at deres »Innungs-Verbände«, større Fagsammenslutninger indenfor de enkelte Fag, i Lighed med vore Centralforeninger, ogsaa skulde indgaa som Led i Organisationen. Men hertil

saavel som til de andre Ønsker, der fremsattes af Haandværkets Repræsentanter, svarede Regeringens Embedsmænd, at de ikke vare istand til at erklære sig om, hvorvidt man kunde gaa ind paa dem eller ej, men at de skulde indberette dem til deres Chef som Vejledning ved Udarbejdelsen af det paatænkte Forslag.

Man kunde derefter have ventet, at Udviklingen vilde have gaaet sin rolige Gang, og at det Berlepschske Forslag, naar Tidens Fylde kom, vilde have set Lyset i væsentlig Overensstemmelse med de her skildrede Grundtræk. Men da skete der pludselig noget, som selv om det ikke kom uforberedt, dog virkede stærkt forbløffende. Berlepschs Planer krydsedes af hans Kollega von Boetticher i Indenrigsministeriet, som fremsatte et helt nyt Forslag. Det er et Vidnesbyrd om, hvor delte Meningerne i Virkeligheden vare indenfor den tyske Regering om, hvad der burde og kunde gøres for Haandværkerne. Boettichers Forslag gik nemlig ud paa intet mindre end at give Haandværkerne en Organisation alene ved Hjælp af Haandværkerkamre. Tanken var ikke ny. Den havde allerede været fremme som et Led i det Berlepschske Forslag af 1893. men havde dengang ikke fundet nogen velvillig Modtagelse. Endvidere havde Boetticher, da der den 14. og 15. Jan. ifjor forhandlede i den tyske Rigsdag om Haandværkerspørgsmaalet, i Anledning af en fra nogle konservative Rigsdagsmænd stillet Interpellation, erklæret, at han mulig tænkte paa at foreslaa Opretelse af Haandværkerkamre, uden samtidig Forbindelse med de underordnede Organisationer. Og da han

derpaa i Aarets Løb havde forskellige Konferencer med to af de ledende Mænd for den nordtyske Organisation, Faster og Fritz Beutel, meddelte han dem, at han i den forestaaende Rigsdagssamling agtede at fremsætte et Lovforslag af den nævnte Art. Heraf gjorde han nu Alvor. Hans Motivering lød omtrent saaledes: Det vil endnu tage lang Tid før den endelige Ordning af Haandværkets Organisation, som det Berlepschske Forslag tilsigter, kan skaffes til Veje. Haandværkerkamrene skulle da tjene som midlertidig Ordning for at afhjælpe Haandværkets værste Klager. Men de have endnu et Formaål. Atter og atter har man under de hidtil førte Forhandlinger erklæret, at trods alle Undersøgelseskommisioner, »Stikprøver« og Konferencer med Haandværkerne har man endnu ikke fuld Rede paa Forholdene. Der er store Modsætninger mellem Haandværkernes Ønsker i de forskellige Dele af Riget, og langt fra alle Haandværkere slutte sig til Forlangendet om en tvungen Organisation. Gennem Haandværkerkamrene ville vi kunne erfare, hvad Haandværkerne mene hele Riget over, og vi ville derved faa en Vejledning ved Udarbejdelsen af det Berlepschske Forslag.

Overraskelsen over denne nye Plan til Haandværkets Organisation var meget stor, og Misfornøjelsen med den ikke mindre. Paa det almindelige tyske Haandværkermøde, som den 22. og 23. April ifjor blev afholdt i Halle a. S., hvor man endnu kun rygtevis kendte Boettichers Plan, udtalte man allerede, at den havde vakt »en dyb og kun altfor begrundet Ophidselse og Misfornøjelse«. Man holdt

vedblivende paa, at man ikke vilde vide af andet end de Berlepschske Planer, og for yderligere at fremskynde disse — maaske ogsaa for at forhindre Fremkomsten af Boettichers Forslag — blev det paa Mødet besluttet at sende en Deputation til Kejseren, hvilken skulde forebringe ham de tyske Haandværkeres Ønsker. Men efter at der var hengaaet et Tidsrum af 20 Dage inden Deputationen fik Svar paa sin Forespørgsel om Kejseren vilde modtage den, indløb der et allernaadigst Afslag, og Haandværkerne blev henviste til skriftlig at formulere deres Ønsker. Imidlertid tabte de ikke Mødet og vedblev at protestere. Allerede da Boetticher under de foran nævnte Forhandlinger havde meddelt sin Hensigt om Oprettelse af Haandværkerkamre, protesterede Beutel i Samtalens Løb energisk derimod. Han forestillede Ministeren, hvormegen Misfornøjelse et saadant Forslag vilde vække. Det vilde for det første blive betragtet som en »Verschleppung« af det længe planlagte og med saa mange Forventninger imødesete Berlepschske Forslag. Man vilde opfatte det som et Forsøg paa at forhindre dette sidste, og ikke mindst vilde man fæste sig ved den noget uforsigtige Ytring, Boetticher engang havde ladet falde, at hvis man ikke kunde faa noget bedre, kunde man maaske gøre de midlertidig oprettede Haandværkerkamre til den endelige Organisationsform for Haandværket. Men hermed vilde Haandværkerne sikkert ikke være tilfredse, idet de absolut ikke vilde nøjes med Overbygningen alene, men ogsaa vilde kræve den dem lovede Underbygning af »Innungen« og dermed beslægtede Foreninger. Og endelig fandt man, at den

Maade, hvorpaa de nævnte Haandværkerkamre skulde oprettes, heller ikke frembød de fornødne Garantier. Paa sine Steder vilde det let kunne blive Storindustrien, der fik Indflydelse paa Kamrets Sammensætning til Skade for den endelige Ordning. Paa andre Steder vilde man kunne befrygte noget lignende fra den Del af Mellemklassen, som var i Færd med at gaa over til Socialismen, og heller ikke hermed kunde man være tjent. Bag disse Argumenter laa endelig den Betragtning, at der i en Organisation ved Hjælp af Haandværkerkamre selvfølgelig ikke blev Brug for tvungne Fagprøver.

Boetticher lod sig imidlertid ikke heraf afholde fra at fremsætte sit Forslag, og da dette var sket, havde Haandværkerne ikke andet at gøre end at rejse en energisk Modstand derimod. De udsendte under 22. November en Rundskrivelse til alle under Organisationen hørende Foreninger, hvori de meddelte disse, at de faa Dage forud havde rettet Henvendelser henholdsvis til Forbundsraadet, det tyske Indenrigsministerium og Handelsministeriet, hvilke i Hovedsagen gik ud paa at frabede sig Haandværkerkamrene og at forlange de definitive Organisationsforslag, som man saalænge havde lovet dem. Endvidere blev der den 29. November afholdt et Møde af Delegerede for de berlinske »Innungen«, hvori der vedtoges en Adresse til den tyske Rigsdag med Anmodning om, at denne vilde nægte »det omtalte Lovforslag om Haandværkerkamre sin Tilslutning eller eventuelt først diskutere det, naar Lovforslaget om den i Udsigt stillede Organisation af Haandværket var bleven forelagt Rigsdagen«.

Ogsaa Organisationen i München protesterede mod det Boetticherske Forslag og sendte i Begyndelsen af December Maaned ifjor en Adresse til Rigsdagen, som væsentlig gik i samme Retning som de berlinske »Innungen«.

Foruden disse Protester mod det Boetticherske Forslag havde Haandværkerne imidlertid ogsaa paa andre Maader i Aarets Løb ladet høre fra sig. Medens de paa Mødet i Berlin i 1894 havde holdt alle uvæsentlige Spørgsmaal borte for at lade Hovedsagen: Organisationen og hvad dermed stod i Forbindelse træde saameget skarpere frem, havde de i 1895 desto ivrigere kastet sig over en Række af Detailspørgsmaal. Paa Mødet i Halle vedtoges der saaledes en Mængde Resolutioner angaaende disse, og Haandværkerne var ingenlunde beskedne i deres Fordringer. Regeringen havde jo selv søgt at imødekomme dem og at lægge Plaster paa deres Misfornøjelse ved at fremsætte en Række forskellige Forslag, som f. Ex. om den illoyale Konkurrence, som den drøftede med Haandværker-Repræsentanter, og disse stillede nu Forlangender. Deres Fordringer steg med den dem viste Eftergivenhed fra Regeringens Side. I Spørgsmaalet om Omløben med Varer optordredes Regeringen til at forbyde denne for Udlændinges Vedkommende og kun tilstede den for Indlændinges, naar der maatte vise sig Trang dertil. Angaaende den illoyale Konkurrence erklærede man uden at bryde sig om de Betænkeligheder, der fra mange Sider vare fremsatte angaaende dette Lovforslag, at man kun vilde være tilfreds, hvis det fik en Affattelse, der svarede til Handels- og Haand-

værkerstandens Krav. I det med en uhyre Vidtløftighed over hele Tyskland diskuterede Spørgsmaal angaaende Byggesvindelen og i Forbindelse dermed, hvad der kan gøres for at sikre Bygningshaandværkernes Ret, udtalte man »kort og godt« sin dybeste Indignation over, at Regeringen endnu ikke havde forstaaet at finde noget Hjælpemiddel mod denne skammelige Svindel. Man erklærede, at Overvejelsernes Tid nu burde være forbi, og at man en Gang for alle maatte se at blive færdig med de besværlige og tidsspildende Forundersøgelser i denne Sag. For Fængselsarbejdets Vedkommende udtalte Mødet sig for dets Indskrænkning til det mindst mulige, men aller voldsomst optraadte det dog i Spørgsmaalet om Forbrugsforeningerne. Disse betegnedes som »et af ren og skær Egoisme fremkaldt Overgreb mod Næstens Existens og Rettigheder«; man betegnede dem som »en Spire til den fuldstændige Tilintetgørelse af vor nuværende Samfundsorden og til en Undergraven af Monarkiet som Følge af deres socialistisk-kommunistiske Tendenser«. Og endelig var man ikke mindre ivrig for at faa Forretningsfilialerne indskrænkede. Det er betegnende, at man med Hensyn til alle disse saa skarpt formulerede Fordringer sluttede med »at bønfalde Forbundsregeringen om endelig engang at tage Hensyn til disse Ønsker for at frelse det tyske Haandværk fra Undergang«.

Men ogsaa paa anden Maade demonstrerede man. I Begyndelsen af Aaret 1895 henvendte den berlinske Organisation sig til Rigskansleren, Fyrst Hohenlohe, for at fremsætte Ønsket om at den

bebudede Lov om Oprettelsen af Haandværkerkamre maatte blive stillet i Bero, indtil man havde faaet en tvungen Fagorganisation. Rigskanslerens Svar derpaa foreligger ikke officielt. Saavidt man ved svarede han undvigende men elskværdigt, at han saavidt muligt skulde søge at imødekomme Haandværkerstandens Ønsker. Han søgte derpaa at glatte over sin Mangel paa bestemte Løfter ved i en Times Tid at underholde sig med Deputationens Medlemmer, idet han udsurgte dem om, hvilke Forhold der i Særdeleshed vare trykkende for Haandværkerne, og hvilke Midler disse selv ansaa for de bedste til at raade Bod paa Mislighederne. Han lod dem derpaa gaa med et venligt Ønske om, at Haandværkets uheldige Kaar maatte forbedres. Tilfældet vilde forøvrigt, at Haandværkets Repræsentanter ved samme Lejlighed kom til at hilse paa Kejser Wilhelm. Denne kom nemlig fra Wien, hvor han havde været til Ærkehertug Albrechts Begravelse, og kørte nok lige fra Banegaarden til Rigskanslerpalæet for at konferere med Fyrst Hohenlohe. Her mødte han i Porten Haandværkerdeputationen, men indskrænkede sig til »huldvollst« at hilse paa den.

Da Haandværkerne saaledes ingen Vegne kunde komme hverken med Kejseren eller med hans nuværende Rigskansler, besluttede de at forsøge Lykken paa et andet Sted. Den 1. April 1895 fyldte som bekendt »der Alt-Reichskanzler«, Fyrst Bismarck, sit 80. Aar. Fra alle Hjørner og Kanter af Tyskland sendtes der, som det vil erindres, store Folketog til Friedrichsruhe for at hylde den Gamle og lytte til de Visdomsord, han ved disse Lejligheder

lod flyde fra sine Læber. De berlinske »Innungsmeistre« besluttede ogsaa at være med, og Onsdagen den 17. April indfandt de sig i Friedrichsruhe i et Antal af omtrent 3000 som Repræsentanter for, hvad de kaldte »der corporativ geeignigte deutsche Handwerkerstand.« Faster førte Ordet paa dennes Vegne, og idet han hyldede Bismarck som den, der havde samlet Tyskerne til en Enhed, udtalte han Ønsket om, at alle Tysklands Haandværkere uden Undtagelse maatte blive samlede i en fælles Lavsorganisation. Derpaa blev Bismarck udnævnt til Æresmedlem baade af det berlinske Slagterlav og det berlinske Kobbersmedelav, hvilket sidste motiverede Æresbevisningen med, at ligesom Smedene hamrede Kobberet sammen, saaledes havde Fyrst Bismarck sammenhamret Tyskland, og de tyske Kobbersmedde saa derfor i ham deres Værkfælle. Bismarcks Svar var selvfølgelig rigt paa Udfald mod hans forskellige Modstandere og ikke mindst imod Rigsdagen, og han opfordrede navnlig Haandværkerne til at gøre Front mod denne. Det gjaldt om at værge sig — sagde han — ligeoverfor de rene Theoretikere, der ikke bestille andet end at holde Taler og at stemme. Imod dem maatte »vi praktiske Folk, vi virkelige Næringsdrivende« holde sammen og værge os som Bierne værge sig mod Dronerne, der ikke samle Honning. Med Ønsket om, at Gud vilde velsigne Lavene, sluttede den gamle Politiker uden forøvrigt at have sagt et eneste Ord, der for Haandværkerne kunde angive hans Stilling til deres specielle Ønsker; ja, en Ytring, som han synes uforsigtig at have brugt til Fordel for de tvungne Lavsprøver,

var endog omhyggeligt udslettet i det officielle Referat i »Hamburger-Nachrichten«.

Saaledes arbejdede altsaa Haandværkerne i hele Aaret 1895, men til Trods for deres Optræden lod Boetticher sig alligevel ikke afholde fra at fremsætte sit Forslag. Den 1. December, Dagen før den tyske Rigsdags Aabning ifjor, meddelte de berlinske Aftenblade, at Forbundsraadet havde vedtaget hans Forslag om Haandværkerkamrene, og da Rigskansleren, Fyrst Hohenlohe, den næste Dag aabnede Rigsdagen i den hvide Sal i Slottet i Berlin, meddelte han i Trontalen, at dette Lovforslag vilde blive forelagt, som »et første Skridt til Organisations-spørgsmaalets Løsning«. Og dette skete ogsaa, men ikke saa snart var det sket, før det regnede ned fra alle Kanter med nye Protester, overfor hvilke det kun havde lidet at sige, at Minister von Boetticher senere i Rigsdagen oplyste, at han fra en enkelt »Innungs« Side havde modtaget en Takskrivelse for sit Forslag. I Virkeligheden var man dog i de indviede Haandværkerkredse næppe synderlig bekymret over den Vending, Sagen havde taget. Man troede for det Første at vide, at Lovforslaget næppe ret hurtigt vilde komme til Forhandling i Rigsdagen, og for det Andet, at det i alle Tilfælde ikke vilde have synderlige Chancer der, eftersom Haandværkernes politiske Venner raadede over Majoriteten. Men først og fremmest stolede man paa, at den Modsætning, hvori Minister von Boetticher ved denne Lejlighed havde stillet sig til sin Kollega, Minister von Berlepsch, vilde hæmme Forslaget og gavne Haandværkernes Ønsker. Det viste sig da ogsaa, at man fik Ret heri.

Lovforslaget kom ganske vist tidligere for i Rigsdagen, end man havde ventet. Det kom nemlig allerede til 1. Behandling i dennes 9. og 10. Møde den 16. og 17. Decbr. Men Forhandlingen kom langt mindre til at dreje sig om selve dets Realitet end om den Splid i Ministeriet, hvorum dets Fremkomst var et Vidnesbyrd, og som allerede havde beskæftiget Dagspressen. I denne havde man sat den opstaaede Uenighed i Forbindelse med hele den politiske Situation og særlig med de Angreb, der gjordes for at rokke ved Boettichers Stilling. Derfor indledede denne ogsaa Rigsdagsforhandlingerne med et stort Foredrag, hvori han udtalte sig om den Konflikt, der formentlig skulde bestaa mellem ham og hans Kollega. I Virkeligheden indrømmede han, at en saadan existerede, idet han vel erklærede, at Hr. von Berlepsch og han vare forbundne med hinanden ved nøje Venskab, og at de hidtil have trukket Læsset i Haandværkerspørgsmaalet Side om Side med hinanden, men han tilføjede, at naar der nu herskede nogen Meningsforskel mellem dem, angaaende den foreslaaede Foranstaltnings Opportunitet, saa kunde man absolut ikke drage de Slutninger deraf, som vare blevne dragne i Pressen. Hvad selve Forslaget angik, erklærede han, at det skulde skabe en Organisation, som det samlede Haandværk — og ikke et enkelt Parti — ansaa for hensigtsmæssig for dets Udvikling. Man kunde ikke nøjes med blot at høre de Folk, der vare samlede i »Innungen«. De, der staa udenfor disse, have dog ogsaa en Ret til eller i det mindste et Ønske om at blive hørte. Fordi de ikke ere Medlemmer af en »Innung« ere de dog ogsaa »Mennesker«.

Denne Forsvarstale nyttede imidlertid Intet. Haandværkernes politiske Venner i Rigsdagen vare paa Forhaand enige om, at Forslaget skulde slaas ihjel, og forsaavidt kunde man godt have sparet sig den to Dages lange Debat om det. Der er bleven sagt om denne Debat, at hvis Rigsdagen havde været beslutningsdygtig, saa at man havde kunnet slutte af allerede den første Dag, vilde Forslaget være blevet fuldstændig slaaet ihjel, medens det paa Grund af, at Debatten fortsattes en Dag endnu, endte med, at det blev henvist til et Udvalg. Den første Dag var overhovedet den værste for Forslaget. Saa godt som alle Partier udtalte sig mod det, om end fra forskellige Standpunkter. De Konservative, Centrum, Rigspartiet, Agrarerne og Antisemitterne, kort sagt alle Haandværkernes politiske Venner vare imod det, fordi det greb forstyrrende ind i den længe paatænkte Organisation. De Nationalliberale stod væsentlig paa samme Standpunkt, idet de dog reserverede sig mod at skulle gaa med til en tvungen Fagprøve i den endelige Organisation. Endelig vare ogsaa de Frie og Social-Demokraterne Modstandere af Forslaget, fordi en Organisation af Haandværket ikke passede med deres Theorier, men paa dette Punkt gav dog en Repræsentant for det socialdemokratiske Parti noget Køb den næste Dag, idet han erklærede, at naar hans eget Parti forlangte Arbejderkamre, kunde det ikke være med til at nægte Haandværkerne Oprettelsen af Haandværkerkamre. Han sluttede sig derfor til det Flertal, som vedtog det Boetticherske Lovforslags Henvisning til et Udvalg paa 21 Medlemmer.

Situationen maa ikke have været behagelig for

Boetticher, der ikke blot led et Nederlag i selve Realiteten, men ogsaa under Debatten var Genstand for forskellige Angreb. Det hænger sammen med, at Haandværkerspørgsmaalet i Tyskland, som allerede nævnt, først og fremmest er blevet et politisk Anliggende, at Boettichers Modstandere i Rigsdagen søgte at benytte denne Lejlighed til at fælde ham som Minister. Allerede før Forslaget var kommet frem i Rigsdagen, havde en Taler engang paa et Møde i Anledning af det fremsat det Ønske, at Kejseren ret snart vilde sende »den sorte Mand«, hans Kabinetsschef Lucanus, der er den, som overbringer Ministrene Meddelelser om deres Afskedigelse, til Boetticher. I de Dage, der gik forud for Lovforslagets Forelæggelse i Rigsdagen, beskæftigede Bladene sig ligeledes med Spørgsmaalet om Boettichers Tilbagetræden, naar han, som man forudsaa, led et Nederlag i denne Sag, og man mente endog at kunne fastsætte hans »Dødsdag« til den 18. Januar, paa hvilken hans Afsked skulde udfærdiges. Heller ikke i Rigsdagen skaanede man ham under Debatten. Antisemiten Iskraut var taktløs nok til at betegne Forhandlingerne om denne Sag som »der Grab einer Ministerherrlichkeit«. Herpaa svarede Boetticher imidlertid, at en Statssekretær ikke faldt over et Forslag af denne Art. Da det ikke var Statssekretæren, der forelagde Forslagene, men derimod Forbundsregeringerne, saa maatte der i alt Fald blive Tale om en »Massegrav«. Bemærkningen faldt i god Jord, og Ministeren fik Latteren paa sin Side.

Hans Nederlag viste sig imidlertid at være endnu større end det efter det blotte Udfald af Debatten

at dømme kunde synes. Udvalget holdt nemlig Møde den 21. Januar iaar, og i dette maatte Boetticher gøre et fuldstændigt Tilbagetog og tilraade at man udsatte Møderne, hvilket i Virkeligheden vilde sige, at han lod hele sit Forslag falde, og oven i Købet lovede han at medvirke til, at det Berlepschske Forslag saasnart som muligt skulde se Lyset. Og hvad Ingen havde ventet, og navnlig ikke Handelsminister Berlepsch selv, nemlig at hans Lovudkast skulde komme til Verden, førend om et Aars Tid, det blev nu til Virkelighed. Der blev sat en saadan Fart paa, at han den 30. Marts iaar indbød Haandværkernes Repræsentanter til en ny Konference i Ministeriet, under hvilken han lovede dem, at de skulde faa en tvungen Organisation af den Art, de havde forlangt, naar de til Gengæld vilde frafalde Fordringen om tvungne Fagprøver, og den 17. April kunde Beutel i et Møde af Centralstyrelsen for det forenede »Innungen« i Berlin afgive den Erklæring, at det Berlepschske Forslag vilde fastholde de tvungne »Innungen« og de bestaaende Lavssygekasser, medens derimod de Voldgiftskamre, som »Innungen« havde etableret, skulde falde bort. Rigtigheden af disse Oplysninger blev omtrent samtidig bekræftet af Gehejmeraad Sieffert i Handelsministeriet paa et Møde, som afholdtes af de prøjsiske Lav. Det Berlepschske Forslag, hvis Udarbejdelse man mente skulde tage tre Aar, er faktisk blevet gjort færdig paa 3 Maaneder. Naar det ikke er kommen officielt frem endnu, maa Grunden søges i, at man ikke vil gøre dette, saa nær ved Rigsdagens Slutning. Rimeligvis vil den kommende Sommer give Anledning til talrige Debatter om det.

Det tyske Haandværkerparti staar saaledes i 1896 som Sejrrherre i den ovenikøbet ikke meget langvarige Kamp, som det har ført for at tvinge sine Ønsker igennem. Det har Skridt for Skridt drevet Regeringen fra dens oprindelig meget afvigende Standpunkter til at imødekomme dets Fordringer. Det Boetticherske Forsøg paa at krydse dets Veje er afpareret, og det er ingenlunde umuligt, at ogsaa det sidste Ønske, Lavspartiet nærer, vil blive opfyldt. Thi vel staar den tyske Regering udadtil med bestemte Erklæringer om, at den ikke paa nogen Maade vil indlade sig paa den tvungne Fagprøve, men dens Modstand er jo bleven brudt paa saamange andre Punkter, at den maaske i Længden heller ikke vil vise sig ubøjelig paa dette. I alt Fald kan man nu i indviede Kredse høre den Tale, at maaske faar man engang saadanne Fagprøver. Afgørende i saa Henseende vil det vel være, hvorledes den politiske Situation stiller sig for Haandværkerpartiet. Thi at det er ad politisk Vej, at de her anførte Resultater ere naaede, er klart. Haandværkerne veje godt til i Vægtskaalen som Vælgere, og Regeringen og de politiske Partier se godt, hvilken Betydning det har at have Haandværkerne til Forbundsfæller i Kampen mod Omstyrtningspartierne.

At der i dette Forhold imidlertid ogsaa ligger en stor Fare for den tyske Haandværkerbevægelse, vil være indlysende. Ved at være glædet fra det saglige Spor over i det politiske er Muligheden tilstede — ja, den er maaske allerede indtraadt — at det bliver Regeringen og de politiske Partier, der benytte Haandværkerne og ikke omvendt. Hvad der i saa Tilfælde vil ske, lader sig endnu ikke

overse, men der er endnu et andet Forhold, som skal paapeges, der kan blive ikke mindre skæbnesvangert for Haandværkerbevægelsen. Det er de Modsætninger, der bestaa mellem de to her oftere nævnte Organisationer, den nordtyske og den sydtyske. Den har sin dybeste Rod i den »Particularismus«, som man endnu trods de forløbne 25 Aar møder paa saa mange Steder i Tyskland, og som først og fremmest giver sig til Kende i Sydtyskernes Uvilje og Misfornøjelse med Nordtyskerne. I dette Tilfælde kommer den frem væsentlig fra Münchnernes Side i Form af Mistillid til Nordtyskernes Fasthed og allehaande Beskyldninger mod dem for Lefleri med Regeringen og Forsøg paa at ville tilrane sig Ledelsen. Det hænger sammen med, at det er det berlinske »Innungsverbands« Ledelse, som ganske naturligt fører Forhandlingerne med Regeringen. Naar der holdes Konferencer, er det næsten altid Berlinerne alene eller i alt Fald Nordtyskerne, som føre disse med Ministrenes Repræsentanter; de gaa ind og ud i Ministerierne, og det er højst naturligt, at den strænge Principfasthed derved blødgøres noget. Derfor lyder atter og atter den Beskyldning fra Münchnerne mod de berlinske Repræsentanter, at de svigtede tvungne Fagprøvers Sag og underhaanden havde lovet Ministrene at ville opgive disse, naar de blot kunne faa deres kære »Innungen« gjort obligatoriske. Først nylig, nemlig i Anledning af Konferencen den 30. Marts iaar i Handelsministeriet meddelte et telegrafisk Bureau, at Berlinerne havde lovet noget saadant, hvilken Meddelelse senere er bleven dementeret. Münchnerne, der sidde langt fra Forhandlingernes Skueplads, have lettere ved at være princip-

faste, men dertil kommer, at de i og for sig repræsentere den intransigente Del af Haandværkerbevægelsen. Især er dette blevet Tilfældet efter at Georg Biehl ifjor er død, thi vel var han en principfast Mand, der nærede en solid Mistillid til sine nordtyske Kolleger, men som mangeaarig Medlem af Rigsdagen og Deltager i det offentlige Liv havde han erhvervet sig en vis politisk Dannelse, som hans Efterfølger, den lille ivrige Bogbindermester Nagler, synes at savne. Han hører til dem, der altid paa Møderne bruge de stærkeste Ord, som da han paa Mødet i Halle erklærede: »Stedse større bliver den gyldne Internationales Magt, Ugudeligheden og Manglen paa Fædrelandskærlighed griber stedse mere om sig. Hvis dette bliver ved, hvis der ikke sættes en Bom derfor, vil hele den tyske Haandværkerstand blive kastet over i Proletariatets Rækker. Statens Indgriben i den økonomiske Frihed, dens Stoppen op for den storkapitalistiske Konkurrence, Forbud mod overflødige Maskiner m. m. vilde yde en langt kraftigere Modstand mod Omstyrtningsbevægelsen end alle Omstyrtningslove«. Til »disse velkendte Ord« tør maaske endnu føjes, at man ogsaa fra Fanatikernes Side jevnlig kan høre Udbrud mod »das Manchesterthum«, »der Gross-Kapitalismus« o. lgn. blandet med antisemitiske Udtalelser.

Spliden mellem de to Organisationer, der navnlig kommer frem i deres respektive Organer, af hvilke den nordtyske »Deutsche Handwerker-Zeitung« er et privat Foretagende, medens »Allgem. Handwerker-Zeitung« i München er det sydtyske Partis Organ, er vel ofte forsøgt bilagt, men dukker stadig op

paany. Vel forsikres der jævnlig, at hvor store Modsætninger, der end findes mellem de to Organisationer, ville de dog i Enighed arbejde for det fælles Maal, men et andet Spørgsmaal er om disse Løfter kunne holdes. Uoverensstemmelsen er i Virkeligheden saa stor, at den let kan ødelægge, hvad der er vundet gennem Kampen. Men der er ogsaa andre Tegn til Stede, som kunne tydes i Retning af Farer for Haandværkerbevægelsen. Der synes at vise sig Mulighed for, at de talrige tyske Haandværkere, som ere Modstandere af Haandværkerpartiet — og de skulle jo være i Majoritet — have i Sinde med langt større Kraft end hidtil at organisere deres Modstand. I saa Tilfælde blive ogsaa de en Faktor, med hvilken der maa regnes. Og endelig er det jo i Tyskland, hvor politiske Kriser ikke ere ualmindelige, ingenlunde givet, at de Ministre, som Haandværkerne hidtil have forhandlet med, og som have vist sig saa imødekommende mod dem, vedblive at være ved Roret. Den Mulighed er derfor ingenlunde udelukket, at netop som Haandværkerpartiet har vundet sin største Sejr og sine betydeligste Resultater, kan Omslaget komme. Men det er lærerigt at se, ad hvilke Veje og ved hvilke Midler disse Resultater hidtil ere naaede; man vil derved bedre kunne bedømme, hvilke Fordele de have, og hvilke Farer de medføre, og det er en Lærdom, som det under tilsvarende Forhold er godt at lægge sig paa Hjærte.
